

18. CZIFFRA

1950-ben bevetődtem egy unalmas hangversenyre. Az amúgy is barátságtalan, rideg, rossz akusztikájú Bartók-teremben egy kétes tehetségű, fiatal zongoraművész nő játszott. Rettenetesen untam magam, még a koncert végét sem vártam meg. A legjobb lenne egy konyak, gondoltam és nekivágtam a Váci utcának. A város tele volt úgynevezett talponállókkal, a Dorottya utcait pont az orrom előtt zárták be. Beültem hát a Kedves eszpresszóba, habár az eszpresszó intézményétől idegengedtem. Míg a konyakra vártam a bárpultnál, monoton dobpergés kíséretében zongoramuzsika csendült fel. Olyan sajátos, semmihez és senkihez nem hasonlítható improvizációra lettem figyelmes, hogy meg kellett kérdeznem a pincérnőt, ki zongorázik itt.

– Cziffra György – válaszolta.

A bárpulttól átmentem a belső terembe, és másfél órán keresztül hallgattam Cziffra zongorázását. Úgy tűnt, a század egyik legnagyobb virtuóza zongorázik a füstös, bűdös presszóban. Másfél óra múltán odamentem hozzá, bemutatkoztam – nevemet ismerte – és megkérdeztem tőle, – hogyan lehetséges az, hogy valaki ilyen tehetséggel és ilyen képességekkel egy eszpresszóban játszik?

Cziffra nem válaszolt rögtön. Éjfél után, amikor a műsor befejeződött, leült az asztalomhoz és elbeszélte rövid, de tragikus élettörténetét. Barátságunk ekkor kezdődött.

Hetekig, sőt hónapokig jártam el minden este a Kedves-be és próbáltam Cziffrát meggyőzni arról, hogy csodálatos tehetségét nem érdemes a szórakoztatóiparban elfecsérelni. Sőt, tanulnia kellene még, hiszen billentésben, pedálvételben érzékelhetők a fogyatékosai is, amik persze egy-két év alatt tökéletesen kiküszöbölhetők, továbbá meg kellene ismerkednie a zenei stílusokkal. Cziffra sokáig ellenállt az érveimnek. Fiatal házas volt, kisgyerekekkel, anyját és felesége családját is neki kellett eltartania.

Végre hosszú hónapok után beadta a derekát. Elkezdett nálam tanulni a Zeneakadémián. Elértem, hogy Zathureczky, Kodály és Somogyi László is meghallgatták zongorajátékát. Persze, a hivatalos rész elintézése sem ment egyszerűen. Őt a Zeneművészeti Főiskola csak mint rendkívüli hallgatót vehette fel. Tizenkét éves korában egyszer már felvették a Főiskolára, Keéri Szántó Imre tanította, de másfél év után minden konkrét ok nélkül kimaradt.

Voltak ugyan hívei a hivatásos muzsikusok között is Cziffrának, de ki tudja miért, karrierjében senki nem hiit igazán rajtam kívül.

Azon a bizonyos napon, amikor Cziffra először – pontosabban hát újra – megjelent a Főiskolán, nyár lévén, hófehér, nyitott gallérú apacsinget viselt, lábain pedig bilgeri csizmát, mintha csak – Szirmai operettjéből – Mágnás Miska lépett volna be a tanterembe. Mint súlyos gondokkal küzdő családapa, öltözködésére kevés gondot fordított. Külső megjelenése így „egyéni” és az akkori fiatalok számára szokatlannak volt mondható. Tanítványaimnak fogalmuk se volt, ki az a furcsa szerzet, aki helyet foglal a zongoránál, hogy eljássza Liszt Mazeppa című szerzeményét, bemutatkozásul. Arcukat sohasem fogom elfelejteni, ahogy átalakult tekintetük a döbbenettől az elragadtatásig, míg a „lovászfű” végigjátszotta a darabot. Növendékeim a váratlan élmény hatásának tapssal adtak hangot. Én pedig azt mondtam Cziffrának:

– Gyurikám, ehhez a produkcióhoz nem tudok hozzászólni. Csak annyit mondhatok neked: ebből a világ legnagyobb zongoristái is csak tanulhatnak.

Én is sokat tanultam tőle; paradox módon ezt kell mondanom Cziffrának adott óráimról. Valami hihetetlen könnyedség áradt a játékából. Zongorázása a virtuózitáson alapult, mégis pompás, érzéletes billentése, a dinamikai árnyalatok iránti fogékonysága csakhamar kifejezésre jutott minden stílusban. Könnyedségét a billentyűk előtt roppant szigorú munkaerkölcs egészítette ki. Reggel 7 órakor már gyakorolt és munkáját a késő éjszakai órákig sem hagyta abba. Igazolta Goethe mondását: „Genie ist Fleiss”.

Két-három év után elérkeztünk arra a pontra, amikor rábeszéltem: adjon egy klasszikus hangversenyt. Óriási sikert aratott – éppen a Bartók-teremben – és a következő koncertjeire már tódult a közönség, azaz pillanatok alatt szétkapkodták a jegyeket.

De ellensége is akadt bőven. Részben konkurensok, akik nehezen viselték el, hogy egy ismeretlen zongoraművész kívülről törjön be a hangversenyéletbe, és ott minden tapsot learasson. Részben a sznob és konzervatív zenekritika is fenntartással fogadta. Sőt, ahogy nőtt a közönségsikere, úgy fogytak támogatói a zenei élet hivatalos irányítói között.

Én több ízben tettem kísérletet, hogy Cziffra átléphesse a határt és bemutatkozhasson a különböző nagy zenecentrumok közönségeinek. Egyik kísérletem sem sikerült. Lakásomon néhány külföldi impresszárió

meghallgatta, szerződéseket is ajánlottak neki, de hatóságaink következetesen megtagadták útlevélkérelmét. Így következett el 1956 októbere. Cziffra még az Erkel Színházban – Rossi, a világhírű karmester vezényletével – Bartók második zongoraversenyét játszotta elsőpró sikerrel. A továbbiakat tudjuk: október vége felé Cziffra felülé egy motorbiciklire, feleségével és kislíával szépen átpöfögött a határon.

Bécsben felkereste a Konzervatórium főigazgatóját, Preant, aki már sokat hallott tőlem Cziffráról, sőt egy magnószalagot is átadtam neki Cziffrától meghallgatásra, még 1955-ben. Ő pedig elkísérte Cziffrát Párizsba, ahol első hangversenye szinte páratlan elismerést hozott a számára. Úgyszólván hetek alatt lett világhírű és a világ legelismertebb zongoravirtuózainak egyike. A nagy lemeztársaságok versengtek egy-egy Cziffra-felvételeért. Nyugodtan elmondhatjuk, hogy mind a mai napig, ha egy nyugati városban kiplakatirozzák a nevét, tízezrek tódulnak a hangversenyeire. Nem is beszélve a csillagászati honoráriumról.

A *Kedves* egykori bárzongoristájából a francia „Becsületrend lovagja”, majd a Francia Akadémia tiszteletbeli tagja lett. Elismertségére jellemző, hogy Versailles városa minden két évben Cziffráról elnevezett zongoraversenyt ír ki, méghozzá – tudomásom szerint – a legmagasabban díjazott versenyt a világon. Rendszerint engem is meghív zsűritagnak, így hát három ízben voltam Versailles-ban, ilyen minőségben. Franciaországi népszerűsége egyszerűen elképesztő. Egy ízben tanúja voltam, amint az utcán megéltjenezték.

Nemrégiben megvásárolta Franciaország egyik enyészettől veszélyeztetett remekművét, a Párizstól 30 km-re lévő Senlisban a Szent Frambourg kápolnát, ahol az első Capetinget királlyá kiáltották. Hamarosan kiderült azonban, hogy még Cziffra anyagi ereje sem elegendő a páratlan műkincs helyreállítására, annál is inkább, mert az időközben megindult ásatások újabb és újabb pótolhatatlan francia nemzeti ereklyéket hoztak felszínre. Nemzeti közadakozás indult a műemlék teljes feltárására, Cziffra pedig szinte nemzeti hős lett. Most azon fáradozik, hogy francia Liszt-akadémiát hozzon itt létre. A kápolnát átalakították részben hangversenyteremmé, egy szárnyát tantermekké. A tanári kart természetesen Cziffra fogja kiválogatni.

Sikersorozata után, Cziffra 1974-ben adta első hangversenyét itthon, az Erkel Színházban. Több ezer ember rekedt kívül, akik már nem tudtak jegyet szerezni a koncertre. Felkereste a Zeneművészeti Főiskolát is. Itthoni útjára elkísérte a francia tv és úgyszólván egész élettörténetét felvették.

A Cziffra-ügyből több tanulságot lehet levonni. Mondhatnám patetikusan, hogy nem éltem hiába, ha sikerült hozzájárulnom egy ilyen nagy tehetség kibontakozásához. Mondhatnám frivolán, hogy egy unalmas koncertről néha érdemes átmenni egy füstös eszpresszóba. Ám a pátosz és frivolitás felhangjai között levonható egy tárgyilagos hangú tanulság is. Nem jó a tehetségekkel úgy kufárkodni, ahogy azt Magyarország tesz. Hogy ne a Cziffra-ügyből általánosítsak? Elmesélem a következőket.

1974-ben a salzburgi Mozarteum nyári akadémiaja meghívott tanárnak. Itt nem kisebb személyiségek tanítottak, mint Herbert von Karajan, Karl Böhm, Isaac Perlmuter, Carlo Zecchi, Maurizio Pollini – a karmesteriskolát Melles Károly vezette. Karl Böhm bejött az egyik órára és azt mondta:

– Most jelentkezett nálam egy fiatal magyar zongorista – s itt mondott egy közismert nevet –, az Országos Filharmónia ajánlólevelével. Az őt *kiküldő szerv* arra kér engem, hogy a zongoristát szerződtessem szólólistának. De én bizony nem játszom vele!

– Miért, professzor úr? – kérdeztem Böhmöt.

– Először is azért, mert veri értelmetlenül a zongorát. Másodszor pedig azért, mert nálunk *hívják* a művészeket.

Nos, az a politika, amelyet zeneművészeinkkel űznek Magyarországon, méltatlan a művészekkel szemben. Mondanom se kell, hogy a pianistáról, akit Böhm visszautasított, úgy ír nálunk a zenekritika, mintha két klasszissal jobban zongorázna Liszt Ferencnél. Milyen benyomás alakul ki a magyar művészetpolitikáról a külföld zenei központjaiban, hogy egy Cziffra Györgynek, Anda Gézának, Kentner Lajosnak el kellett mennie Magyarországról, amikor igazi sikert keresett, viszont aki hazai sikert arat, azt hiába *küldi* a Filharmónia . . .